

„tržaška gimnazija mora tudi zavoljo tega nemška biti, ker v njej dosti Slovencev študira“, pri takih okolščinah ni čuda, da je toliko okrajnih uradnih pri popolnem neznanju književnega jezika našega svoj plašč po nemškem vladnem vetru zasukalo; marveč čuditi se moramo, da je izmed tistih, ki so sposobni za slovensko uradovanje pri vsem tem vendar enih šest okrajnih sodnikov ali predstojnikov toliko srčnosti in pogumnosti imelo, da so kar naravnost ministerstvu pravico povedali in rekli, da je potreba in mogoče slovenščino v uradniji vpeljati, samo da bi se uradnikom dal odlog, do ktere ga si morajo popolno znanje književne slovenščine pridobiti. (Zares bi bilo vse hvale, ako bi se nam imena teh vrlih možakov naznanila, da si jih narod slovenski vedno v hvaležnem spominu ohrani.) Sploh se je od začetka toliko hvalisano in v zvezde kovano ministerstvo Schmerlingovo gledé nas Slovencev tako obnašalo, da so vsi tisti, ki so napredujoče slovenstvo prezirali in mu veljavo izpodjedali, s tem še vladi prilizniti se mislili in Bog vé še kako visoko avanzirati. In „Issleibovci“ so pritiskali na slovenske rodoljube v časnikih, da, kdor jih ni poznal, je misliti moral, da to so vsi razdiravci Avstrije. Kako za Boga svetega! bi tako ministerstvo Hrvate, Magjare itd. na Dunaj v državni zbor privabilo, v katerem se je s Slovani, ki so zaupanja polnim srcem v državni zbor stopili, tako neprijazno postopalo, in z vredniki časnikov, ki so neveljavost sisteme Schmerlingove, katero je presvetli cesar zdaj sam zavrgel, jasno in temeljito dokazovali, tako neusmiljeno ravnalo. Hvala Bogu! prestali smo tudi te čase in tako smo zopet en korak naprej storili v zgodovini avstrijski. Avstrija je sicer za eno skušnjo bogatejša; al ta skušnja bila je, žalibože, tako draga, da je država naša zdaj za veliko milijonov revneja, ko je bila pri nastopu Schmerlingove vlade.

Zdaj nastane silno imenitno vprašanje: kako bo neki šlo za naprej, ko je novo ministerstvo Belkredi-Majlathovo državno krmilo v roke vzelo. Hočemo li popolnoma obupati nad srečno prihodnostjo Avstrije? Ne, ne! tega nikakor ne, dasiravno smo se že tolikokrat v svojih nadah prevarili. Mi smo namreč s slavnim Palackim te misli, da je obstoj avstrijske države zavoljo toliko različnih malih narodov, iz katerih ona obstoji, tako neobhodno potreben, da bi trebalo jo narediti, ako bi je ne bilo. Al Avstrija, katero mi za tako potrebno spoznamo, mora biti Slovanom slovenska, Romanom romanska, ravno tako kakor Nemcem nemška in Magjarom magjarska. To je njena prva in največa naloga, od ktere zavisi blagostanje, od ktere zavisi celó življenje njeno. In ravno zato, ker si ni ministerstvo Schmerlingovo tega k srcu vzelo, marveč kakor Bachovo ministerstvo s pomočjo absolutizma, tako je ono s pomočjo svoje centralistične sisteme se za supremacijo nemškega življa in 50.000 glavne nemške birokracije potezalo, in dobro vedé, da prav ona je glavna podpora vsegamogočni veljavi nemškega jezika in največa overa razvitju in obveljavi različnih avstrijskih narodnosti, je ni za en las pomanjšalo ali spremenilo, zavoljo vsega tega se je zgodilo, kar so česki poslanci že prvi teden v državnem zboru prerokovali o ministerstvu Schmerlingovem. Od novega ministerstva pričakujemo, da bode slovó dalo tisti nesrečni politiki, iz ktere vse ono zlo izvira, ki nas in vso državo tako neusmiljeno tlači; od njega pričakujemo, da bo poskrbelo, da bodo besede Njih Veličanstva cesarja našega: „Vsi enaka bremena, vsi enake pravice“ vendar enkrat djanska resnica. Mi od ministerstva Belkredi-Mailathovega tega pričakujemo nekaj zato, ker upamo, da ne bo kakor poprejšnja ministerstva le s telesom na Dunaji, z dušo in srcem pa v Frankobrodu; nekaj pa tudi zato, ker so

avstrijske finančne zadeve v takem stanju, da ne moremo brez avtonomije več kod in kam; avtonomija pa, ki ne bi bila osnovana na podlagi ravnopravnosti narodne, je v sedanjem času v Avstrii nemogoča. Kakor hitro pa po tem takem z avtonomijo ravnopravnost narodna bode resnica, je vse dobljeno. V kratkem času se bo zgubljeno zaupanje povrnilo. Vse bo srečno, veselo in zadovoljno, razun tistih Nemcev in Magjarov, ki hočejo po vsej sili druge narode ne poleg sebe kot ravnopravne brate, ampak le pod seboj „als ein dienendes Glied“ imeti. Oni bodo gotovo vpili, da se jim v nebo vpijoča krivica godí, da so „in ihren heiligen, althistorischen Rechten beeinträchtigt“; al blagor, stokrat blagor Avstrii, če bo prihodnja vlada naša gluha in mutasta za tako sebično vpitje in ravnopravnost narodno vsem overam vkljub izpeljala.

Ako nas pa naše zaupanje zopet prevari, ako novo ministerstvo ne bo znalo ali hotlo skrbeti, da bi načelo: „vsi enaka bremena, vsi enake pravice“ resnica bilo, bo čez ena leta od državnega krmila zopet odstopiti moralo brez vse časti in slave, in prostor storiti novemu ministerstvu, ki bo tako malo opravilo ko poprejšnje, ako ne bo volje ali zmožnosti imelo, rešiti te imenitne naloge svoje, ki je zdaj v Avstrii „conditio sine qua non.“ Kakor namreč ne neha huda zima, naj se še toliko termometrov razbije, tako si tudi Avstrija ne more nič pomagati z odstopom starih in nastopom novih ministerstev, dokler se tista luknja ne zamaši, iz ktere izhaja vse ono zlo, ki nam termometer našega blagostanja in zaupanja krči in tlači.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Gimnazija in realka celovška.

Nekako tesno nam je bilo pri srcu, ko smo čitali „Programm“ gimnazije in „Jahresbericht“ realkin, — ne, da bi ne čislali zanimivega članka „Die Feste der Republik Venedig“ od prof. R. Graf-a, čeravno nam pot železnice v Benetke, katero zagovarja, nikakor ni všeč, kakor so „Novice“ to že jasno dokazale, — tudi ne, da bi nam ne bila všeč „die krummlinige Bewegung eines freien Punktes in der Ebene“, ktera kaže izvedenega fizikarja, — tudi ne, da bi morebiti učeniki ne bili možaki na pravem mestu. Da je vse to dobro in tako, kakor mora biti, radi vrjamemo, in če bi tudi ne bilo tako, vé, da bi „Novice“ na nikogar ne bile s takim bätom, kakor je unidan neko neotesano però iz Ljubljane v celovškem časniku bilo po nekem ljubljanskem učeniku. Est modus in rebus. — — — In vendar — pri vsem tem pravimo — nam je nekako tesno bilo pri srcu, ko smo prebirali oni sporočili. Prestavljene smo se mislili na čisto nemško zemljo, skor, kakor bi Celovec bil deleč deleč zunaj v rajhu. Ali mar se ne uči slovenščina na ondašnji gimnazii in realki? utegne prašati ta ali uni. Uči se, uči, — al če je iščeš v gimnazijskem „Lehrplanu“, kjer so naštetí vsi redni nauki, latinski, grški in nemški jezik, — ne najdeš je! Svoj stransk kotichek ima, kakor ga imajo „freie Gegenstände“ in tu je na 4 posebne „course“ stisnjena. Taka je tudi v realki, kjer je v „Uebersicht der obligaten Lehrgegenstände“ ne dobiš, če tudi je z lučjo iščeš! In vendar je nekoliko Slovencev ondi: v gimnazii zraven 290 Nemcev 96, v realki 36, pa morebiti še kak Slovenec več. Se vé, da tudi o pisavi slovenski slovenskih imen ni duha ne sluha; v realki se po pisavi le edini Jenčič kaže Slovenca, v gimnazii Janežič; povsod so naši č le tš, naši z f, naši k so gg itd. Da! še celó Janežičeva slovenska slovnica ni našla mi-

losti, da bi bila imenovana, kakor ji je ime, ampak opisovaje jo ravnatelj imenuje: „3. Auflage der in der slovenischen Sprache verfassten Grammatik der slovenischen Sprache.“ Kako kratka je ta circumscriptia! Veliko resignacijo moramo tedaj po vsem imenovati to, da tudi slovenski celovški časniki o taki mrvici slovensščine o celovških šolah ne črhnejo besedice; gotovo ni upati ondi nobenega zboljšeka. Lahko si iz tega tudi mislimo stan čitavnice celovške. Žalostna majka Slava! — Učencev je imela gimnazija celovška 386, realka 221. Hvalevredna naprava na realki je družba v podporo ubozih učencev, v katero se zapisati more vsak radodaren domoljub, ki plača naenkrat 25 fl., ali pa vsako leto saj 2 fl., pa tudi vsak učenec realkin, kateri v podporo svojih ubozih sošolcev more vsaki mesec saj 10 kr. strpeti.

Slovniške stvari.

O slovníku slovensko-nemškem.

Iz Štirskega. V.

Kranjskemu deželnemu odboru gré hvala, da je zbudil iz mrtvila slovensko-nemški slovar; odrinjene so tvarne ovire; treba tedaj, marljive roke položiti na to preimenitno delo.

Po smislu oporoške pokojnega knezovladika Wolf-a je izvršitev slovníka izročena sedanjemu gospodu knezu in vladiku ljubljanskemu, kateri so že poklicali odbor, da dožene prevažno in težko nalogo. Imenovani odbor že nabira tvarino; Zalokarjev rokopis je kupljen za dober denar; Cafov Oroslav je odposlal 8. vel. srpana svojo ogromno in dragoceno zbirko ustanovljenemu odboru; dr. Miklošič je tudi prepustil svoj obširni rokopis v čvetirih velikih zvezkih za porabo. Vrh tega naj se poprosijo vsi narodnjaci, ako bi imeli kaj gradiva, da ga dotičnemu odboru pošljejo. Mnoge starinske knjige naj se porabijo, kolikor moč in vsi dosle na svetlo dani slovarji bi se imeli na tanko pretresti, predno se vzamejo v porabo, da se ne bodo več stari pogreški prepisavali. Na prekmursko, primorsko in rezijansko blago se ne sme pozabiti; tudi hrvatski gradjanski govor, kakor se je pisal do leta 1835, bi menda koristno bilo povzeti, ker županije varaždinska, križevska in zagrebška z Medjumurjem vred spadajo v področje slovenskega jezika in naše štirsko ljudstvo bliže hrvatske meje je popred imelo skoro same te knjige: hišnico, žitek svetnikov itd. Slovar mora segati do najstarejše dōbe našega slovstva in končati z najnovejšim tiskopisom, kar tudi nahajaš v slovarjih družih jezikov: v ruskem; mi tedaj početi imamo z brizinskimi odlomki, supralskimi itd.; pa vsaka starinska sedaj nenavadna beseda se poznamljaj z nekim znamenjičem; prvotna korenika naj se nikdar ne pogreša, h čemur je treba obilne mere prave jezikoslovne omike. Soimenke naj se pristavljajo, dvomljivke ali sumljivke po novinah naznanjajo in prerešetajo; šč se na pravem mestu vselej piši: lenišče, v predgovoru pa omeni, da se šč v nekih krajih kakor š izgovarja; r ostani samoglasnik kakor svetinja in lastnina narodova, česar mu narodov pisavec ne sme vzeti; v in u se nikoli ne pomešajta.

Slovenski slovár bodi dika slovenskemu slovstvu in narodu, slavno spričevalo jezikoslovne omike naše dōbe, skladišče vse draginje in blaga našega lepega jezika: Neka znadu svieta puci, i slovenskog' roda vnuci, da nam znan je Slave glas!

Toliko težavno delo se tedaj naslanja na odborova ramena; presneto trdnim jim treba biti; slovar skladati ni igrača, drugo je molitvenice ali propovedi pisati, zopet drugo zaklad vsega naroda znanstveno urediti;

od slovarjevega odbora se zahteva, da ima može, kateri stojé na višini jezikoslovnih ved sedanje dōbe; a ne samo omike jezikoslovne, temuč tudi znanstvene omike sploh, da ne znajo samo besed, a znajo tudi stvari, kaj pomenijo. Pisatelj slovníka mora biti mož, izveden na vse strani. Jaz dakle mislim, brez Miklošičevega in Cafovega piseka slovar ne bi bil dostojen omiki sedanjega razvitega jezikoslovstva.

S tem delom se mora venec oviti naši denešnji slovstveni uglajenosti, ker stotine let bodo sodile, kakošne strice je imela naša knjiga. Sveto pismo, na Wolfove potroške na svetlo dano, v oblikah ovaja krvavo malo prave vednosti slovenskega jezika. Beré to delo se človeku zdi, kakor bi se gol valjal po kopri-vah; proti prekmurskemu je kakor noč in dan. Kvar za tolike potroške! Ne bi menda napačno bilo, ako bi ustanovljeni odbor naznanil črtež, po katerem kani delati; vsej več oči več vidi.

Materni jezik.

Ko sem zazrla beli dan,
Je angelj meni bil poslan,
Smehljaj se je njegov obraz,
Prijazen bil je vsaki čas;
In stiskal mene na srcé,
Prepeval viže presladké
In jezik svoj me je učil
Preljubi angelj lep in mil. —
Al kmal obledel je obraz,
In angelj moj je šel nazaj —
Na večni dom, v presvitli raj.
Le jezik, ki ga je učil
Me nekđaj angelj, lep in mil,
Je sporočilo prejšnjih dní,
In v njem se angelj mi glasi,
Zató ga ljubim in častim,
Ga ko svetinjo zdaj slavim,
In k sreči čujem ga povsod,
Kjer le živí slovenski rod.

Aforizmi.

Zmaga pomaga do slave,
K zmagi pripelje le boj;
Nikdar ne boste zmagali
Ako vam ljub je pokoj.

Volja je mati, ki djanje rodí,
Vest ako čuvajka pri zibki bedí.

Kar raste prenizko, obdajajo sence,
Avrora pa ljubi visoko drevó;
Toraj bi vriskalo slabo grmovje,
Ko bi nagnilo se drévo lepó.

V Beli 19. avgusta 1865.

Luíza Pesjakova.

Zgodovinske stvari.

Hieronim, čegav je?

Da se s kratka pové, prav govori P. Ladislav Hrovat v sporočilu novomeške gimnazije tega leta, da sv. Hieronima, cerkvenega očeta, Slovenci smemo za svojega šteti, če ne po rodu, ker po vsem se kaže Latinec ali saj polatinčen Grk, pa saj po rojstnem kraju ali po stanovanjski in po znanji naših nekdanjih prednikov in po znanji njihovega jezika. Ne vé m pa vendar, zakaj znameniti slovenski pisatelj tako trdo odpoveduje Hrva-